

Mirosław J. Hoffmann

Profesor Łucja Okulicz-Kozaryn 1933-1999

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 291-299

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Profesor Łucja Okulicz-Kozaryn 1933—1999

*Quomodo fabula, sic vita: non, quam
diu, sed quam bene acta sit, refert*
Seneca

We wtorek, 16 lutego 1999 r., odeszła po nagłej i ciężkiej chorobie Prof. dr hab. Łucja Okulicz-Kozaryn. Jeszcze w styczniu, będąc już bardzo chora, realizowała swoje przedsięwzięcia naukowe, planowała dalsze prace oraz opiekowała się grupą studentów, którzy pod Jej kierunkiem przygotowywali magisteria.

Łucja Okulicz-Kozaryn, z domu Kunicka, urodziła się 5 stycznia 1933 r. w Nowym Sączu. Od 1938 r. mieszkała w Warszawie, gdzie ukończyła szkołę podstawową, a następnie średnią — XII Państwowe Żeńskie Gimnazjum i Liceum im. Marii Curie-Skłodowskiej, uzyskując maturę w 1951 r. W tym samym roku rozpoczęła studia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, które ukończyła w 1955 r., uzyskując tytuł magistra w zakresie archeologii pierwotnej i pradziejowej. Od października do grudnia 1955 r. pracowała w Katedrze Archeologii Pradziejowej i Wczesnośredniowiecznej Uniwersytetu Warszawskiego, w styczniu następnego roku otrzymała etat asystenta w Instytucie Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk z przydziałem służbowym do Pracowni Archeologicznej w Wiślicy. Po likwidacji tej placówki w 1958 r. przeszła do nowo powstałej Pracowni Polskiego Atlasu Archeologicznego w IHKM PAN, gdzie prowadziła Dział Okresu Wpływów Rzymskich. W 1960 r. uzyskała stopień starszego asystenta, obejmując Dział Wczesnej Epoki Żelaza. W roku następnym podjęła studia na seminarium doktorskim prof. Włodzimierza Antoniewicza, zbierając materiały do pracy na temat wczesnej epoki żelaza w północno-wschodniej Polsce.

Od listopada 1963 r. do sierpnia roku następnego Łucja Okulicz-Kozaryn przebywała na stypendium naukowym w Związku Radzieckim, gdzie w muzeach, archiwach oraz naukowych instytutach badawczych Białorusi, Estonii, Litwy, Łotwy i Rosji zbierała materiały archeologiczne do kultury i osadnictwa ludów bałtyjskich.

W kwietniu 1966 r. obroniła przed Radą Naukową IHKM PAN pracę doktorską, pt. *Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich we wczesnej epoce żelaza*, uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych. W dysertacji swej Łucja Okulicz-Kozaryn wydzieliła w południowo-wschodniej strefie nadbałtyckiej

kulturę archeologiczną obejmującą schyłek epoki brązu i wczesną epokę żelaza, uznając, że jej prawdopodobnymi twórcami mogły być ludy bałtojęzyczne, które przeniosły swe siedziby z dorzecza górnego Dniepru na Pojezierze Mazurskie i południowo-wschodnie побережье Bałtyku.

Od listopada do grudnia 1966 r. przebywała na stypendium naukowym w Bułgarii.

W styczniu 1968 r. Łucja Okulicz-Kozaryn rozpoczęła pracę w Zakładzie Epoki Metali IHKM PAN jako adiunkt, kontynuując swoje studia nad problemami osadnictwa i kultury we wczesnej epoce żelaza. W 1970 r. ukazała się nakładem Ossolineum książkowa wersja Jej rozprawy doktorskiej — monografia kultury kurhanów zachodniobałtyjskich, jednostki taksonomicznej, którą zdefiniowała i wprowadziła do literatury.

W lutym 1976 r. odbyło się przed Radą Naukową IHKM PAN Jej kolokwium habilitacyjne, zaś stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie archeologii uzyskała Łucja Okulicz-Kozaryn w lutym roku następnego. W obszernej książce będącej podstawą habilitacji *Osadnictwo strefy wschodniobałtyckiej w I tysiącleciu przed naszą erą* prześledziła procesy kształtowania się osadnictwa we wschodniej strefie Bałtyku w młodszej epoce brązu i wczesnej epoce żelaza. Wskazując źródła rozwoju cywilizacyjnego i uwarunkowania włączające wschodnie побережье Bałtyku w krąg kultury środkowoeuropejskiej, zasugerowała istnienie północno-wschodniego szlaku miedziowego łączącego Skandynawię z rejonem Uralu. Dyskusyjna początkowo teza o funkcjonowaniu szlaku została przyjęta przez większość badaczy zajmujących się problematyką epoki brązu i wczesnej epoki żelaza dopiero po kilkunastu latach. Niezależnie od nowatorskich tez tego dzieła, jego wartość podkreśla fakt, że oparte zostało nie tylko na literaturze, lecz w dużej mierze na własnych obserwacjach poczynionych przez Autorkę podczas studiów prowadzonych nad zabytkami i dokumentacją z badań na Białorusi, w Rosji i krajach bałtyckich.

W 1981 r. Łucja Okulicz-Kozaryn uzyskała etat docenta w Zakładzie Archeologii Mazowsza i Podlasia IHKM PAN.

Uznając, że rozwiązała bądź postawiła w nowym świetle większość problemów związanych z osadnictwem i wczesnożelazną kulturą strefy zachodniobałtyjskiej, powróciła Profesor Okuliczowa do swoich pierwszych, datujących się na czas studiów akademickich zainteresowań — problematyki wczesnego średniowiecza. Zajęła się historycznym odłamem ludów zachodniobałtyjskich, czyli Prusami, badając ich dzieje w oparciu o źródła archeologiczne, językoznawcze oraz zapisy kronikarskie. Na marginesie tych zainteresowań powstała praca *Życie codzienne Prusów i Jaćwiegów w wiekach średnich (IX—XIII w.)*, wydana w 1983 r. przez Państwowy Instytut Wydawniczy. Książka ta napisana została bardzo przystępnym językiem i zyskała dużą poczytność, a jej wysoki nakład (10 250 egz.) rozszedł się bardzo szybko.

Na początku lat osiemdziesiątych, w okresie burzliwych wydarzeń, Łucja Okulicz-Kozaryn nie chciała i nie potrafiła chyba nawet pozostać na uboczu tej „jesieni ludów”. Od początku czynnie zaangażowała się w działalność NSZZ „Solidarność”. W stanie wojennym prowadziła kolportaż podziemnych wydaw-

nictw. W 1989 r. była delegatem Komitetu Obywatelskiego „Solidarności”, odpowiedzialnym za przeprowadzenie wyborów w województwie elbląskim. W wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w 1997 r. Łucja Okulicz-Kozaryn była z ramienia „Solidarności” członkiem Komisji Wyborczej. W 1998 r. wybrano Ją na stanowisko przewodniczącej Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie. Ideom Sierpnia pozostała wierna aż do ostatnich dni swojego życia.

Jej energia i zaangażowanie przejawiały się również w działalności w organizacjach i stowarzyszeniach naukowych i kulturalnych. Od 1955 r. Łucja Okulicz-Kozaryn należała do Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego, będąc w latach 1976—1979 członkiem Zarządu Głównego tego stowarzyszenia. Była też członkiem Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, a także Wspólnoty Kulturowej „Borussia” w Olsztynie. Należała również do powstałego w 1989 r. Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich.

Mimo aktywnej działalności społecznej i dydaktycznej Łucja Okulicz-Kozaryn nie ograniczyła pracy naukowo-badawczej. W 1986 r. złożyła w redakcji zamówioną przez Wydawnictwo „Pojezierze” w Olsztynie obszerną (22 arkusze wydawnicze) pracę *Prusowie. Dzieje — kultura — obyczaje*. Książka, której wydanie planowane było na rok 1989, nie trafiła niestety do rąk czytelników na skutek rozwiązania wydawnictwa. W 1993 r. ukazała się publikacja *Finowie Zachodni* — pierwsze w polskiej historiografii opracowanie dziejów ludów zachodniofińskich. Praca spotkała się z dużym uznaniem specjalistów, zwieńczonym przyznaniem Łucji Okulicz-Kozaryn nagrody im. Erazma Majewskiego za wybitne publikacje. Książka ta w zamierzeniu Autorki stanowić miała pierwszą część obszernej syntezy zatytułowanej *Kultura Finów we wczesnym średniowieczu*. Druga jej część, pod tytułem *Finowie Wolżańscy* dotychczas się nie ukazała (praca w rękopisie znajduje się w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie).

W grudniu 1994 r. Łucja Okulicz-Kozaryn otrzymała tytuł naukowy profesora, zaś w marcu roku następnego objęła stanowisko profesora nadzwyczajnego w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN.

W 1997 r. ukazała się książka zatytułowana *Dzieje Prusów* — dzieło w pełni pionierskie i nowatorskie, w którym Autorka wykorzystwała wszelkie kategorie źródeł, a także ujawniła po raz kolejny swój nieprzeciętny talent literacki. Tym samym Profesor Łucja Okulicz-Kozaryn zrealizowała najważniejsze zamierzenie naukowe swojego życia — dzieło, którego nikt przed Nią nie odważył się podjąć. O wartości *Dziejów Prusów* najdobitniej świadczy wyczerpanie się już po kilku miesiącach dużego nakładu tej książki oraz rychły jej dodruk.

Profesor odczuwała silną potrzebę dzielenia się swoją wiedzą. Stąd tak bardzo cieszyła Ją praca dydaktyczna, której oddawała się z pełnym zaangażowaniem. Od roku akademickiego 1995/1996 prowadziła Profesor wykład kursowy (a od roku następnego również seminarium) dla studentów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, obejmujący problematykę epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie. Była to naturalna kontynuacja wcześniejszego zaangażowania w działalność dydaktyczną. W latach 1977—1979

prowadziła m.in. wykłady i ćwiczenia dla studentów z zakresu historii starożytnej ziem polskich w Białostockiej Filii Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1980—1986 podjęła się szkolenia grup studenckich Uniwersytetu Warszawskiego w badaniach powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski. Z kolei w latach 1987—1989 prowadziła wykłady kursowe i ćwiczenia z pradziejów Polski oraz metodologii badań archeologicznych w Instytucie Archeologii i Etnografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Rozumiejąc konieczność przekazywania studentom wiedzy jak najbardziej aktualnej, rozpoczęła pracę nad podręcznikiem akademickim *Późna epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Europie Środkowej i Wschodniej* (tytuł roboczy), której nie zdążyła niestety ukończyć.

Od dawna bliskie Profesor Łucji Okulicz-Kozaryn było też muzealnictwo archeologiczne. W 1977 r. opracowała dla Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie scenariusz ekspozycji „Prusowie we wczesnym średniowieczu i średniowieczu”. W roku następnym uczestniczyła w przygotowaniu scenariusza wystawy „Bałtowie — północni sąsiedzi Słowian”. Ekspozycja ta prezentowana była w latach osiemdziesiątych w licznych muzeach polskich, a także, m.in. w Austrii, Grecji, Niemczech oraz Włoszech. W 1991 r. przygotowała wystawę „...nim powstał Elbląg”, prezentowaną w Muzeum Miejskim w Elblągu.

Bardzo ważne miejsce w działalności Profesor zajmowały badania terenowe. Przez wiele lat Łucja Okulicz-Kozaryn była rzeczoznawcą Ministerstwa Kultury i Sztuki w zakresie badań archeologicznych w północno-wschodniej Polsce, konsultantem badań wykopaliskowych i powierzchniowych prowadzonych w województwach: olsztyńskim, elbląskim, suwalskim, ciechanowskim i ostrołęckim.

Od początku studiów aż do 1998 r. uczestniczyła w badaniach co najmniej trzydziestu sześciu stanowisk archeologicznych: cmentarzysk płaskich i kurhanowych oraz grodzisk i osiedli z różnych okresów pradziejów i wczesnego średniowiecza. Brała udział w zespołowych badaniach wykopaliskowych obiektów archeologicznych w: Gdańsku (1952—1955), Szwajcarii koło Suwałk (1955), Wiślicy (1956—1960), Gródkach (1957—1959), Bilwinowie (1958), Rostkach (1958—1959), Dobrzankowie (1960), Kitkach (1960—1961), Osinkach (1960, 1963, 1967), Tarławkach (1971, 1973), Wyszemborku (1974—1976), Krośnie (1980—1981), Szurpiłach (1981—1991) oraz Weklicach (1984—1992).

Samodzielne wykopaliska prowadziła Profesor na szesnastu obiektach archeologicznych, głównie cmentarzyskach i osiedlach z wczesnej epoki żelaza, a także wczesnośredniowiecznych i z okresu wpływów rzymskich. Kierowała badaniami w: Warszawie — Wilanowie (1955), Pelczyskach (1957—1959), Tuchlinie (1959), Łączynie Starym (1960), Kęsosze (1961), Gródkach (1962), Krajewie Wielkim (1965), Tańsku — Przedborach (1965), Bogurzynie (1966), Nicgórze (1966), Franknowie (1969), Biesowie (1970), Maradkach (1970), Rembielinie (1972—1974) oraz Rogowie (1981—1982).

Aktywnie uczestniczyła też Łucja Okulicz-Kozaryn w badaniach powierzchniowych, m.in. w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski, które bardzo intensywnie realizowane były w latach osiemdziesiątych w ówczesnym województwie elbląskim. Wcześniej prowadziła, np. powierzchniowe badania wery-

fikacyjne stanowisk archeologicznych w północnej części Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, dzięki którym zlokalizowano w 1971 r. szereg obiektów archeologicznych, a także odkryto kilkanaście nieznanych wcześniej.

Większość badań terenowych realizowała wspólnie ze swoim mężem, prof. Jerzym Okuliczem-Kozarynem. Szczególne znaczenie miały badania kilkunastu stanowisk archeologicznych z północnego Mazowsza i Równiny Kurpiowskiej, które ukazały w nowym świetle problematykę wczesnej epoki żelaza tego obszaru.

W 1998 r. prof. prof. Łucja i Jerzy Okulicz-Kozarynowie otrzymali nagrodę im. J. Kostrzewskiego, przyznawaną przez Zarząd Główny Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich za wybitne osiągnięcia naukowe.

Ten krótki rys biograficzny tylko w pewnym stopniu odzwierciedla całość dokonań naukowych oraz wielostronną działalność dydaktyczną i społeczną Łucji Okulicz-Kozaryn. Nie oddaje w pełni Jej pracowitości ani pełnego energii i twórczej pasji życia. Nie wyjaśnia też, jakim była człowiekiem. W mojej pamięci Profesor zapisała się jako człowiek niezwyklej pogody ducha, życzliwy Mistrz, krytyczny i wymagający od innych, lecz przede wszystkim od siebie. Chętnie dzieliła się posiadaną wiedzą. Zараżała swoim gwałtownym i niewyczerpanym entuzjazmem, a Jej aktywność i energia były stale i nad podziw intensywne. Cechował Ją też krytycyzm i niezależność myślenia — cechy, które starała się wpoić swoim uczniom.

W środę 3 marca o godzinie 11., w kościele pod wezwaniem św. Karola Boromeusza w Warszawie odbyło się nabożeństwo żałobne, w którym uczestniczyła Rodzina, bardzo liczne grono Jej przyjaciół, kolegów i uczniów. Następnie prochy Zmarłej złożone zostały w rodzinnym grobowcu na cmentarzu na Powązkach.

Profesor Łucja Okulicz-Kozaryn pozostawiła po sobie wiele zamierzeń oraz prac, których nie dane Jej było do końca zrealizować. Pozostawiła też oddanych przyjaciół i uczniów.

Mirosław J. Hoffmann

Bibliografia prac Profesor Łucji Okulicz-Kozaryn

1956

Z obrad Rady Naukowej IHKM PAN, Z otchłani wieków, R. 22, ss. 169—170.

1957

Z dyskusji nad Polskim Atlasem Archeologicznym, Archeologia Polski, t. 2, ss. 399—400. [wraz z I. Górską] Konferencja IHKM PAN poświęcona sprawom Polskiego Atlasu Archeologicznego, Wiadomości Archeologiczne, t. XXIV, ss. 274—275. [wraz z T. Pietką] Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Warszawie — Wilanowie, Wiadomości Archeologiczne, t. XXIV, ss. 356—362.

1959

[wraz z J. Dąbrowskim] Sprawozdanie z badań kurhanu odkrytego w Lidzbarku Warmińskim, Rocznik Olsztyński, t. II, ss. 81—117.

- Wczesnośredniowieczne gry i zabawki z Gdańska*, w: *Gdańsk wczesnośredniowieczny*, t. 1, Gdańsk, ss. 107—143 (skrócona wersja pracy magisterskiej).
Badania grodziska w Wiślicy [praca zbiorowa], *Sprawozdania Archeologiczne*, t. VII, ss. 49—56.

1960

- Cmentarzysko kurhanowe w miejscowości Gródki, pow. Działdowo*, *Rocznik Olsztyński*, t. III, ss. 45—72.
 [wraz z J. Okuliczem] *Archeologia dla turystów*, Sport i Turystyka, s. 69.
Naczynia wczesnośredniowieczne ręcznie lepiące z Tuchlina, pow. Wyszaków, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXVII, ss. 122—126.
Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w 1959 r. przez Pracownię Polskiego Atlasu Archeologicznego IHKM PAN [praca zbiorowa], *Notatki Płockie*, nr 1/15, ss. 23—26.

1962

- Prace wykopaliskowe prowadzone we wsi Gródki, pow. Działdowo*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, nr 4(78), ss. 815—818.
Badania archeologiczne w okolicach Różanu, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXVIII, ss. 213—216.
 [wraz z J. Okuliczem] *The La Tène and the Roman Periods in the light of new discoveries in Northern Masovia and in the Southern Masurian Area*, *Archaeologia Polona*, t. 4, ss. 286—294.
 [wraz z J. Okuliczem] *Dwa wczesnośredniowieczne cmentarzyska z grobami ciałopalnymi na północnym Mazowszu*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXVIII, ss. 3—36.
 [wraz z J. Okuliczem] *Niektóre problemy pogranicza Mazowsza i Mazur w świetle nowych materiałów archeologicznych*, w: *Rok Ziemi Mazowieckiej*, cz. 2, Płock, ss. 111—117.
Sprawozdanie z badań w Pełczyskach, pow. Pińczów, w: *I Konferencja Zespołu Badań nad Polskim Średniowieczem*, t. 2, ss. 73—75.
 [wraz z J. Dąbrowskim] *Skarb brązowy ze Stawiszyc, pow. Pińczów*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXVIII, ss. 243—250.

1963

- Wczesnośredniowieczny kurhan ciałopalny w miejscowości Kęsocha, pow. Przasnysz*, *Sprawozdania Archeologiczne*, t. XV, ss. 264—267.
Cmentarzyska kurhanowe z wczesnej epoki żelaza w miejscowości Gródki, pow. Działdowo oraz Kęsocha, pow. Przasnysz, *Sprawozdania Archeologiczne*, t. XV, ss. 119—122.
 [wraz z J. Okuliczem] *Dwa wczesnośredniowieczne cmentarzyska z grobami ciałopalnymi, a problem obrządku pogrzebowego na północnym Mazowszu*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXIX, ss. 105—118.
 Rec. P. N. Tretiakov, E. A. Szmidt, *Drevnije gorodiszczza Smoleńszczyzny*, Moskwa 1963, *Archeologia Polski*, t. 12, ss. 441—443.

1964

- Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Tuchlinie, pow. Wyszaków*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXX, ss. 272—287.
Mapa grodzisk w Polsce [praca zbiorowa], Warszawa.

1966

- Uwagi o procesie kształtowania się kultury kurhanów zachodniobałtyjskich we wczesnej epoce żelaza*, *Archeologia Polski*, t. 11, ss. 423—437.

1967

- Studies on the Culture of West Balt Tumuli in the Early Iron Age*, *Archaeologia Polona*, t. 11, ss. 35—37.

1968

Sprawozdanie z badań sondażowych na grodziskach w Krajewie Wielkim i Tańsku — Przedborach, pow. Przasnysz, Sprawozdania Archeologiczne, t. XIX, ss. 361—362.

1969

Uwagi o etnogenezie zachodniego odłamu Baltów, Archeologia Polski, t. 14, ss. 391—416.
 Rec. J. Antoniewicz, *Zarys pradziejów powiatu suwalskiego, Rocznik Białostocki, t. VIII, ss. 477—480.*

Rec. J. Graudonis, *Latvija v epochu pozdnej bronzы i rannego żełeza, Archeologia Polski, t. 14, ss. 468—474.*

1970

Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich we wczesnej epoce żełaza, Wrocław—Warszawa—Kraków.

Baltowie we wczesnej epoce żełaza, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 1 (107), ss. 33—38.

Sprawozdanie z badań kurhanu w miejscowości Biesowo, pow. biskupiecki w 1970 r., Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 4 (110), ss. 633—638.

Franknowo, pow. Biskupiec, Informator Archeologiczny, Badania 1969, ss. 254—255.

Rec. O. N. Melnikovskaja, *Plemena jużnoj Belorussi v ranniem żełeznom wieku, Moskwa 1967, Rocznik Białostocki, t. IX, ss. 437—443.*

Rec. P. N. Tretiakov, *Finno-ugry, Balty i Slavjanie na Dnieprze i Volgie, Moskwa 1966, Rocznik Białostocki, t. IX, ss. 427—433.*

[wraz z J. Okuliczem] *Pradzieje Ziemi Zawkrzeńskiej, w: Studia i materiały do dziejów Mazowsza Zawkrzeńskiego, Mława, ss. 9—35.*

[wraz z E. Gąssowską] *Sprawozdanie z badań sondażowych osiedla obronnego w Maradkach, pow. mragowski w 1970 r., Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 4 (110), ss. 641—642.*

1971

Cmentarzysko kurhanowe z wczesnej epoki żełaza w miejscowości Łączyno Stare, pow. Przasnysz, Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne, t. I, ss. 99—125.

Stan i perspektywy badań nad późną epoką brązu i wczesną epoką żełaza w Polsce północnej, Sprawozdania Archeologiczne, t. XXIII, ss. 450—455.

Biesowo, pow. Biskupiec, Informator Archeologiczny, Badania 1970, s. 70.

Maradki, pow. Mragowo, Informator Archeologiczny, Badania 1970, s. 84.

1972

Sprawozdanie z weryfikacji stanowisk archeologicznych we wschodniej części Mazur w 1971 r., Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 1 (115), ss. 244—247.

Cmentarzysko kurhanowe w miejscowości Kęsocha, pow. Przasnysz, Światowit, t. XXXIII, ss. 121—142.

Rembielin, pow. Przasnysz, Informator Archeologiczny, Badania 1971, s. 121.

1973

Z badań sondażowych grodzisk mazowieckich, Sprawozdania Archeologiczne, t. XXV, ss. 205—212.

Rec. J. Ozols, *Die baltische Steinkistengräberkultur, Archeologia Polski, t. 18, ss. 252—257.*

Rembielin, pow. Przasnysz, Informator Archeologiczny, Badania 1972, ss. 104—105.

1974

[wraz z A. Pozarzycką i W. Nowakowskim] *Stanowisko z wczesnej epoki żełaza w Rembielinie, pow. Przasnysz, Sprawozdania Archeologiczne, t. XXVI, ss. 65—72.*

1975

- Sprawozdanie z badań cmentarzyska z wczesnej epoki żelaza w Rembielinie, powiat przasnyski*, Rocznik Olsztyński, t. XI, ss. 205—209.
 [wraz z E. Gąssowską] *Badania sondażowe osiedla obronnego w miejscowości Maradki, pow. Mragowo, Światowit*, t. XXXIV, ss. 319—326.
 Rec. V. N. Členova, *Chronologija kultury karasukskiej*, Archeologia Polski, t. 20, ss. 219—222.

1976

- Osadnictwo strefy wschodniobałtyjskiej w I tysiącleciu przed naszą erą*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk.
 [wraz z J. Okuliczem] *Cmentarzyska kultury pomorskiej i z okresu wpływów rzymskich w Michałkowie, gm. Dobrzyń, woj. wrocławskie*, Wiadomości Archeologiczne, t. XLI, ss. 435—460.
Grodziska Mazowska i Podlasia w granicach dawnego woj. warszawskiego [praca zbiorowa], Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk.
Słownik geograficzno-turystyczny Polski [praca zbiorowa], Warszawa (oprac. 130 haseł).

1978

- Settlement and Culture Structures in the East Baltic Zone of the Bronze and Early Iron Age*, Archaeologia Polona, t. 18, ss. 37—61.

1979

- Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich*, w: *Prahistoria ziem polskich*, t. IV, ss. 179—189.
Kultura ceramiki sztrychowanej (kreskowanej), ibidem, ss. 205—206.
Kultura pomorska a kultura kurhanów zachodniobałtyjskich, w: *Problemy kultury pomorskiej*, Koszalin, ss. 13—31.
 Rec. V. Urtans, *Senate depoziti Latvija*, Archeologia Polski, t. 24, ss. 213—216.
 Rec. A. Chalikov, *Volgo-Kame w naczale epoki ranniego żelaza*, Archeologia Polski, t. 24, ss. 216—223.

1980

- Rec. *Lietuvos Archeologiniai Paminklai*, Archeologia Polski, t. 25, ss. 205—207.

1981

- Problem językowej wspólnoty bałtosłowiańskiej a realia dziejowe*, w: *Dzieje Warmii i Mazur w zarysie*, t. 1, Warszawa, ss. 61—67.
Kształtowanie się osadnictwa Mazur Wschodnich i Suwalszczyzny we wczesnej epoce żelaza, Rocznik Białostocki, t. XIV, ss. 139—149.
Kurhan z wczesnej epoki żelaza w miejscowości Biesowo, gm. Biskupiec, Rocznik Olsztyński, t. XII/XIII, ss. 71—104.
Wczesnożelazne cmentarzysko kurhanowe w Gródkach, gmina Płońnica, województwo ciechanowskie, stanowisko 7 „Brzezinka”, ibidem, ss. 149—257.
 Rec. *Kultura diakowska, Moskwa 1976*, Rocznik Białostocki, t. XIV, ss. 407—411.

1983

- Życie codzienne Prusów i Jaćwięgów w wiekach średnich (IX—XIII w.)*, Warszawa.

1991

- [wraz z M. Kasprzycką] *...nim powstał Elbląg. Przewodnik po wystawie*, Elbląg.

1992

- Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich, próba weryfikacji hipotez*, Barbaricum, t. 2, ss. 82—88.

1993

Finowie zachodni, Warszawa.

1994

[wraz z J. Okuliczem-Kozarynem] *Wyprawa świętego Wojciecha do Prus. Realia archeologiczne i perspektywy badawcze*, *Barbaricum*, t. 3, ss. 243—255.

1996

[wraz z J. Okuliczem-Kozarynem] *Tło osadnicze wyprawy świętego Wojciecha do Prus. Realia archeologiczne i perspektywy badawcze. Materiały „IV Colloquia Mediaevalia” 26—27 kwietnia 1993 r. w Olsztynie*, *Studia Warmińskie*, t. XXX, ss. 89—106.

Bibliografia prac Jerzego Okulicza-Kozaryna 1955—1995, w: *Concordia. Studia ofiarowane Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, Warszawa, ss. 7—12.

1997

Dzieje Prusów, Wrocław.

1998

Misja św. Wojciecha w świetle źródeł archeologicznych, w: *Pogranicze polsko-pruskie w czasach Św. Wojciecha. Materiały z konferencji, Elbląg, 18—19 września 1997 roku*, red. M. Jagodziński, Elbląg.

Prace oddane do druku

Prusowie. Dzieje — kultura — obyczaje (złożona w 1986 roku).

Osada i cmentarzysko w Rembielinie. Monografia stanowiska na podstawie wyników badań prowadzonych w latach 1974—1977 (maszynopis w IAI PAN w Warszawie).

Religia Baltów (hasło-artykuł oddane w 1990 r. do redakcji *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej*).

Religia Finów (hasło-artykuł złożone w 1990 r. do redakcji *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej*).

Zestawił Mirosław J. Hoffmann